

ZÁKLADY HUMANITNÍCH STUDIÍ

Bakalářský studijní program

Státní závěrečná zkouška studijního plánu (bez specializací) v prezenční i kombinované formě

Státní závěrečná zkouška se skládá ze dvou částí:

- 1. Obhajoba bakalářské práce** – bakalářské práce jsou posuzovány dvěma odborníky – vedoucím práce a oponentem. Vedoucího práce určuje vedoucí katedry již při zadávání bakalářské práce, oponenta při jejím odevzdání.
- 2. Státní závěrečná zkouška (SZZ)** – probíhá komisionálně v českém jazyce. Podmínkou pro její úspěšné absolvování je zodpovězení tří otázek, a to v prezenční i kombinované formě studia:
  - v případě absolvování Modulu 1: *Humanitní vzdělanost* – 3 otázky (1 otázka z oblasti *Humanitní vědy*, 1 otázka z oblasti *Filozofie a religionistika*, 1 otázka z oblasti *Politické vědy*);
  - v případě absolvování Modulu 2: *Estetika a vědy o umění* – 3 otázky (1 otázka z oblasti *Humanitní vědy*, 1 otázka z oblasti *Filozofie a religionistika*, 1 otázka z oblasti *Estetika a vědy o umění*);

Průběh ústní zkoušky:

- Student(ka) si vylosuje 3 otázky. Před začátkem SZZ předloží seznam prostudované odborné literatury (min. 12 titulů), který se stává jedním z podkladů zkoušky. Tento seznam musí sestávat ze základní, příp. doporučené literatury uvedené níže (min. 8 titulů) a z dalších odborných knih.

Řazení otázek:

A – Modul 1 – HUMANITNÍ VZDĚLANOST

1. Oblast Humanitní vědy
2. Oblast Filozofie a religionistika
3. Oblast politologické vědy

B – Modul 2 – ESTETIKA A VĚDY O UMĚNÍ

1. Oblast Humanitní vědy
2. Oblast filozofie a religionistika
3. Oblast Estetika a vědy o umění

Otázky zahrnují v intencích základních teoretických předmětů a předmětů profilujícího základu následující témata:

A – Modul 1 – HUMANITNÍ VZDĚLANOST

1. Oblast Humanitní vědy

1. Ekonomie

Definice ekonomie jako vědy, koncept racionální volby. Mikroekonomický pohled na ekonomiku: ekonomický koloběh, model nabídky a poptávky, tržní rovnováha, koncept selhání trhu, možnosti a důsledky státních zásahů. Makroekonomický pohled na ekonomiku: dlouhodobý ekonomický růst a krátkodobé výkyvy, inflace a nezaměstnanost, význam zahraničního obchodu, makroekonomická hospodářská politika.

Základní literatura:

Holman, R., *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck 2016.

Doporučená literatura:

Mankiw, G. N., *Zásady ekonomie*. Praha: Grada 1999.

Frank, R. H., Bernanke, B. S., *Ekonomie*. Praha: Grada 2002.

2. Sociologie

Sociologie jako věda, její předmět a metody. Základní sociologická paradigmaty a jejich teoretická východiska: konsenzuální (E. Durkheim), konfliktní (K. Marx) a interpretativní (M. Weber). Hlavní proudy a jména sociologie 20. století: teorie středního dosahu R. K. Mertona, teorie kapitálů P. Bourdieu, sociální konstrukce reality. Charakteristika postmoderní společnosti. Sociální stratifikace, její formy a důsledky. Chudoba a sociální vyloučení. Moc ve společnosti a sociální deviace.

Významné fenomény soudobé společnosti – podoba rodiny, role médií, demokratizace vzdělání, role práce a genderové otázky. Minority a marginalizace v západní společnosti, konflikt přírody a kultury.

Základní literatura:

Giddens, A. (2013): *Sociologie*. Praha: Argo.

Doporučená literatura:

Bauman, T. May (2000): *Myslet sociologicky*. Praha: Slon.

Prokop, D. (2020): *Slepé skvrny*. Praha: Host.

Berger, P., Luckmann, T. (2001): *Sociální konstrukce reality*. Brno, CSDK.

3. Systematická etika

Antropologické předpoklady dnešního etického tázání. Konstitutivní prvky etiky (předmět etické reflexe: jednání, záměr, cíl a důsledky jednání, etický obsah, etické formy, etický subjekt, normativní instance). Hodnota člověka. Lékařská etika. Etika ve vztahu k začátku a konci života. Láska a sexuální etika. Formy života. Spravedlnost. Etika míru. Řeč a etika. Náboženská etika.

Základní literatura:

Ricken, F. *Obecná etika*. Praha 1995.

Thompson, M. *Přehled etiky*. Praha 2004.

Doporučená literatura:

Fuchs, E. Co dělá naše jednání dobrým? Jihlava, 2007.

Kohák, E. Člověk, dobro a zlo: O smyslu života v zrcadle dějin (Kapitoly z dějin morální filosofie). Praha, 1993.

Rotter, H. Osoba a etika. Brno, 1997.

Fletcher, J. Situační etika. Praha, 2009.

4. Současná etika.

Problémy etiky současného světa: hegemonie, rasismus, sexismus, homofobie, environmentální krize. Trauma holokaustu a totalitarismů 20. století. Kritická revize lidských práv a lidské přirozenosti. Komplexní apel na proměnu lidského jednání v globální situaci. Etika viny - Jaspers a kolektivní vina, Arendt a banalita zla. Etika svobodné volby - Sartre a existencialismus. Etika druhého - Lévinas a tvář druhého. Etika odpovědnosti - Jonas a starost o budoucnost. Etika ohleduplnosti - Lyotard a asymetrie v konfliktu. Morálka biomoci - Foucault a normativní regulace populace. Etika subverze - Butler a rodové normy. Dekonstrukce suverenity - Derrida o spravedlnosti, daru a odpuštění neodpustitelného. Environmentální etika – Stiegler a problematická role technologie.

Literatura:

Lévinas, E. *Etika a nekonečno*. Praha, 1994. ISBN 80-85241-67-6.

Buber, Martin. *Já a ty*. Olomouc, 1995.

Jaspers Karl. *Otázka viny*. Praha: Mladá fronta, 1969.

Jonas, H. *Princip odpovědnosti*. Praha, 1997. ISBN 80-86005-06-2.

Jonas, H. *Princip odpovědnosti. Pokus o etiku pro technologickou civilizaci*. Praha: Oikoymenh, 2007.

Butler, J. *Rámce války. Za které životy netruchlíme?*. Praha, 2021.

Scheler, M. *Řád lásky*. Praha, 1971.

Weischedel, W. *Skeptická etika*. Praha, 1999.

Burgatová, F. *Svoboda a neklid zvířecího života*. Praha: Karolinum, 2018.

Lévinas, E. *Totalita a nekonečno*. Praha: Oikoymenh, 2020.

5. Mediální studia

Vysvětlete základní pojmy z oblasti teorie médií: média, extenze, masmédia, multimédia, polymédia, nová média, digitální média, kyberprostor, virtuální realita, komunikační technologie, materialita médií.

Charakterizujte základní historické epochy vývoje médií: tělesná komunikace (gesta, mimika, přirozená řeč, pohyb) a předliterární společnosti, písemná komunikace a literární společnosti od starověku do novověku; knižní a novověké společnosti; elektroakustická média a masmédia (gramofon, telefon, rádio, televize, tisk) a moderní společnosti 19. a 20. století; elektronická a digitální média a současné společnosti

Vysvětlete základní souvislosti médií – politické, sociální, ekonomické, materiální, psychologické a etické. Jaké místo mají média v různých typech společností? Jaké politické, ekonomické, etické, sociální či ekonomické problémy jsou s nimi spojené? Jaké různé kulturotvorné funkce média mají?

Literatura:

Jiráček, J., Kopplová, B., *Masová média* (2. přepracované vydání). Praha: Portál 2015. McLuhan, M., *Jak rozumět médiím? Extenze člověka*. Praha: Odeon 1991.

Postman, N. *Ubavit se k smrti. Veřejna komunikace ve věku zábavy*. Praha: Mladá Fronta.
Luhmann, N. *Realita masmédií*. Praha: Academia 2014.
Manovich, L., *Jazyk nových médií*. Praha: Karolinum 2018.
Deuze, M., *Media Life. Život v médiích*. Praha: Karolinum 2016.
Charvat, M. *O nových médiích, modularitě a simulaci*. Praha: Togga a Metropolitan University Prague Press 2017.
Poe, T., Marschall, *A History of Communication. Media and Society from the Evolution of Speech to the Internet*. Cambridge University Press 2011.
Průšova J. *Vznik a vývoj písma* (2. přepracované vydání). Praha: Jana Průšova 2017.
Briggs, A., Burke, P. *A Social history of the Media*. Fourth edition. Polity Press 2020.
Kittler, F. *Gramofon, film, typewriter*, Praha: Karolinum 2017.
McQuail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál 2009.
Drew, J. *A Social History of Contemporary Democratic Media*. New York: Routledge 2013.

6. Role médií ve společnosti

Rozlišení kategorie médií podle toho, jaký typ společenských vztahů mají vytvářet či podporovat, podíl médií na modernizačním procesu. Socializace. Medializace jako společenská změna.

Literatura:

Jirák, J., Köpplová, B. *Masová média*. Praha: Portál 2009.

Jirák, J., Köpplová, B. *Média a společnost*. Praha: Portál 2002.

Doporučená:

Thompson, J. B. *Média a modernita. Sociální teorie médií*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2004.

Schulz, W. *Reconstructing Mediatization as an Analytical Concept*. EJC: Vol 19(1) 2004, str. 87–101.

B – Filozofie a religionistika – obecný základ pro oba moduly

1. Antická filozofie

Presókratici, klasické období řecké filozofie, hellénismus a pozdní antika. Vznik filozofie, základní otázky přírodní filozofie. Sofistika, Sókratés, Platón, Aristotelés. Etika, politika, metafyzika a epistemologie z pohledu klasického řeckého myšlení. Hellénistické filozofické školy. Novoplatónismus.

Základní literatura:

Ricken, F. *Antická filozofie*. Olomouc 1999.

Tretera, J. *Nástin dějin evropského myšlení*, Praha 1999.

Doporučená literatura:

Aristotelés, *Etika Níkomachova*, Praha 1996.

Platón, *Ústava*, Praha 1996.

Svoboda, K., *Zlomky předsokratovských myslitelů*, Praha 1989.

Hussey, E. *Presókratici*, Praha 1997.

Vernant, J. P., *Počátky řeckého myšlení*, Praha 1993.

2. Středověká filozofie

Patristika a scholastika. Hledání vztahu mezi filozofií a vírou, apologeti. Filozofická témata u sv. Augustina, Augustinova etika a teorie poznání. Raný, vrcholný a pozdní středověk. Scholastická metoda, spor o universalia, důkazy boží existence. Syntéza křesťanství a aristotelismu u sv. Tomáše Akvinského.

Základní literatura:

Heinzmann, R., *Středověká filozofie*, Olomouc 2000.
Tretera, J. *Nástin dějin evropského myšlení*, Praha 1999.

Doporučená literatura:

Aurelius Augustinus, *Vyznání*, Praha 1992.
Kenny, A., *Tomáš Akvinský*, Praha 1993.
Sousedík, S., *Jsoucno a bytí*, Praha 1992.
Pieper, J., *Scholastika. Osobnosti a náměty*, Praha, 1993.

3. Novověká filozofie a filozofie 20. století

Starší novověká filozofie (Descartes, Spinoza, Leibniz, Locke), vrcholná novověká filozofie (Hume, Rousseau, Kant), pozdní novověká filozofie (idealismus, pozitivismus, utilitarismus). Fenomenologie (Husserl, Heidegger, pozdější fenomenologie), starší analytická filozofie (Frege, Russell, Wittgenstein, Vídeňský kruh), novější analytická filozofie (Austin, Popper, americká analytická filozofie).

Základní literatura:

Moural, J., *Novověká a současná filozofie*, Ústí nad Labem 2020.
Hóffding, H. – Král, J., *Přehledné dějiny filozofie*, Praha 1941, s. 93-221.

Doporučená literatura:

Coreth, E. – Schöndorf, H., *Filozofie 17. a 18. století*, Olomouc 2002.
Coreth, E. – Ehlen, P. – Schmidt, J., *Filozofie 19. století*, Olomouc 2003.
Coreth, E. – Ehlen, P. – Haeffner, H. – Ricken, F., *Filozofie 20. století*, Olomouc 2006.
Peregrin J., *Kapitoly z analytické filozofie*, Praha 2014.

4. Česká filozofie

Počátek filozofie na Moravě a v českých zemích (Konstantin Filosof, Vojtěch Raňkův z Ježova). Spor o univerzálie na Karlově univerzitě, reforma církve, pojetí pravdy (Viklef, Hus, Jeroným Pražský). Pansofie, "prima philosophia", Porada (Komenský). Filozofie božnosti a českých dějin (Palacký). Vědosloví, utopie (Bolzano). Pozitivizmus, kritika liberalismu, humanitní demokracie (Masaryk). Teorie vědy, filozofie dějin, otázka pravdy (Rádl). Fenomenologie a filozofie českých a evropských dějin (Patočka). Lidská práva (Komárková, Hejdánek). Reformní, kritický marxismus (Kosík, Machovec, Gardavský). Filozofie nepředmětného myšlení pravdy a víry (Hejdánek). Morální filozofie, ekologická etika, filozofie českých dějin (Kohák)

Doporučená literatura:

M. Pauza, D. Hájek (ed.) *Antologie dějin českého a slovenského myšlení*. Praha 1981, 1989

V. Herold, *Pražská univerzita a Wyclif. Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*, Praha 1985

B. Bolzano, *Vědosloví*, Praha 1981

B. Bolzano, *Výbor z filosofických spisů*, Praha 1981

T. G. Masaryk, *Česká otázka*, Praha 1990

T. G. Masaryk, *Nová Evropa*, Brno 1995

E. Rádl, *Dějiny filosofie I a II*, Olomouc 1998, 1999

E. Rádl, *Útěcha z filosofie*, Praha 1994

J. Patočka, *Češi I – Češi II*, Praha 2006, 2007

B. Komárková, *Původ a význam lidských práv*, Praha 1990

K. Kosík, *Dialektika konkrétního*, Praha 1963

L. Hejdánek, *Filosofie a víra*, Praha 1990, 1999

E. Kohák, *Zelená svatozář*, Praha 2000

E. Kohák, *Jan Patočka*, Praha 1993

E. Kohák, *Domov a dálava*, Praha 2000

5. Religionistika

Pojem náboženství. Spiritualita. Ateismus. Sektářství. Religionistika jako věda. Etnologie náboženství. Sociologie náboženství. Psychologie náboženství.

Základní literatura:

Štampach, I. *Přehled religionistiky*. Praha 2008.

Doporučená literatura:

Lester, C. *Buddhismus: Cesta k osvětlení*. Praha 2003.

Denny, F. *Islám a muslimská obec*. Praha 2003.

Fishbane, M. A. *Judaismus: Zjevení a tradice*. Praha 2003.

Frankielová, S. S. *Křesťanství: Cesta spásy*. Praha 1996.

6. Filozofické strategie.

Záměry a cíle akademického psaní ve filozofii. Rozlišení historického a systematického hlediska ve filozofickém výzkumu. Kritické nároky: tradice a inovace. Práce s pojmy v hlavních liniích filozofického výzkumu. Epistemologické strategie a otázka poznání. Etické strategie a otázka jednání. Estetické strategie a otázka vnímání. Politická filozofie: společnost a moc. Filozofie mysli: rozum a vjem. Filozofie umění: zdání a opakování. Filozofie médií: technologie a simulace. Filozofie jazyka: řečový akt a diskurs. Meta-filozofie: znak a diference.

Základní literatura:

Deleuze, Gilles, Guattari, Félix. *Co je to filozofie?*. Praha: Oikoymenth, 1991.

Austin, J. *Jak udělat něco slovy*. Praha, 2000. ISBN 80-7007-133-8.

Serres, Michel. *Palečka. Esej o digitální revoluci*. Praha: Karolinum, 2019.

Butler, J. *Rámce války. Za které životy netruchlíme?*. Praha, 2021.

Danto, Arthur. *Svět umění*. In: Ciporanov, Denis, Kulka, Tomáš (eds.): *Co je umění?*. 2010.

Doporučená literatura:

Hejduk, Tomáš, Pacovská, Kamila (eds.). *Filosofie lásky a přátelství*. Pavel Mervart, 2016.
Benyovszky, Ladislav. *Filozofická propedeutika I a II*. Sofis 1999 a 2001.
Balibar, E. *Násilí a civilita*. Praha: Rybka Publishers, 2017.
Fišerová, M. *Obráz a moc*. Karolinum, Praha, 2015.
Foucault, M. *Slova a věci. Archeologie humanitních věd..* Praha: Computer Press, 2020.

C – Politické vědy – pro modul Humanitní vzdělanost

1. Politologie pro SV

a) Vymezení základních pojmů oboru (politika, moc, politologie, politická věda, politická filozofie), vývoj politického myšlení (antika, novověk atd.); b) Postavení politologie v systému společenských věd, její vztahy k sociologii, psychologii, historiografii atd.; c) **Parlamentní, poloprezidentské a prezidentské systémy** - Základní charakteristické znaky parlamentních, poloprezidentských a prezidentských systémů. Vzájemné vztahy mezi ústavními institucemi v rámci jednotlivých uvedených systémů se zaměřením na problematiku vazeb mezi exekutivou a legislativou; b) **Stranické systémy a jejich typologie** - Základní typologie soutěživých a nesoutěživých stranických systémů (Blondel, Sartori), jejich podobnosti a odlišnosti. Formát a typ (mechanismus fungování) stranicko-politických systémů. Klíčové pojmy - relevantní strana, polarita systému.

2. Moderní politické dějiny: Politické dějiny po roce 1945

Mezinárodní uspořádání v Evropě a ve světě po druhé světové válce. Komunismus v poválečné střední Evropě. Studená válka. Pád komunistických režimů v roce 1989. Vstup ČR do NATO a EU.

3. Ústavní právo

Struktura ústavy, charakteristika institucí a procedur, které vymezuje. Klíčové instituce ústavního systému ČR, jejich kompetence a vztahy mezi nimi. Rozdíly mezi Ústavou Československé republiky z roku 1920 a Ústavou ČR z roku 1992. Americká ústava a hlavníevropské ústavy, základní srovnání.

Základní literatura:

Jirásek, Jiří et al., *Ústavní základy organizace státu*. Olomouc 2013.
Man, Vlastislav a Schelle, Karel, *Základy ústavního práva*. Ostrava 2011.

Doporučená literatura:

Bahýľová, Lenka, Filip, Jan, Molek, Pavel, Podhrázký, Milan, Šimíček, Vojtěch, Vyhnánek, Ladislav, *Ústava České republiky: komentář*. Praha 2010.
Varvařovský, Pavel, *Základy práva: o právu, státě a moci*. Praha 2009.

4. Politický systém ČR

Politický systém v českých zemích do roku 1989

Politický systém – vymezení pojmu. Etapy vývoje a proměny institucionální struktury politického systému v českých zemích a v Československu v letech 1918–1989.

Antitotalitní podstata demokratického politického systému v ČR po roce 1989

Základní principy antitotalitního politického systému ČR po roce 1989. Princip svrchovanosti lidu, obsah pojmu zastupitelské a přímé demokracie, většinový princip jako mechanismus a důležitý rys rozhodovacího procesu. Listina základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky, kategorizace základních práv a svobod.

Politický systém ČR a jeho subsystemy – politické strany, zájmové organizace a nátlakové skupiny

Vývoj a systém českých politických stran po roce 1989. Formy zájmových organizací a nátlakových skupin. Media a jejich role v politickém systému. Česká politická kultura.

Instituce a jejich úloha v politickém systému ČR

Centrální ústavní orgány – prezident, vláda, Parlament ČR, Ústavní soud – jako základní instituce a jádro politického systému ČR. Orgány veřejné správy – státní správy a územní – komunální – samosprávy jako důležité instituce demokratického politického systému. Obce a kraje jako základní jednotky místní a krajské samosprávy a jako vykonavatelé státní správy.

Základní literatura:

Cabada, L., Šanc, D., Český stranický systém ve 20. století, Plzeň 2005.

Hušek, P., Politický systém a politické strany České republiky, Brno 2019.

Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky: historie a současnost, Praha 2011.

Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V., Ústavní systém České republiky, Praha 2013.

Pšejja, P., Stranický systém České republiky: Politické strany a jejich vývoj 1989-1998, Brno 2005.

Doporučená literatura:

Broklová, E., Československá demokracie. Politický systém 1918-1938, Praha 1992.

Křížovský, L., Adamová, K., Základy politologie, Praha 1993.

Lorenz, A., Formánková, H. (eds.), Politický systém Česka, Brno 2019.

Novák, M., Úvod do studia politiky, Praha 2019.

5. Stát a problémy státnosti v éře modernity

Stav bez státu – anarchismus.

Základní znaky státu, státní moc; pojem ústavního státu; pojem právního státu; základní odlišnosti federálního a unitárního státu; základní odlišnosti federace a konfederace; ústavodárná moc v moderním pojetí.

Funkce státu: Klasické a nové.

Společenská smlouva a další teorie vzniku státu.

Suverenita v politických teoriích: Bodin, Hobbes. Legitimita a suverenita. Moderní pojetí suverenity, suverenita a EU.

Demokratické vs. autoritativní a totalitní státy.

Přímá demokracie: její výhody a nevýhody; Rousseauův koncept obecné vůle; prvky přímé demokracie v Ústavě ČR; příklady přímé demokracie v Evropě, klasický a neklasický koncept demokracie v pojetí J. Schumpetera.

Základní znaky reprezentativní demokracie; koncept reprezentace a zastoupení v kontextu moderního státu; postavení parlamentu v prezidentské a parlamentní formě vlády; pojem a funkce parlamentu v moderních státech; volný versus imperativní mandát zákonodárce.

Dělba moci; uplatnění principu dělby moci v ČR; druhy legitimacy moci v pojetí Maxe Webera. Rozdíly mezi státem a mezinárodní organizací; Evropská unie ze státovědného hlediska a rozdíly oproti „běžným“ mezinárodním organizacím.

6. Média a politika

- a) transformace zviditelňování, média jako hlídací pes/čtvrtý stav a kritika liberálního pojetí, proměny vztahu novinářů a politiků;
- b) agenda-setting funkce médií, spin doctoring, fake news.

D – Estetika a vědy o umění – pro modul Estetika a vědy o umění

1. Estetika a její předmět a kategorie:

Co estetika zkoumá? Kdy vzniká? Co je to estetický objekt, artefakt, umělecké dílo, estetická kvalita, estetická hodnota, emocionální kvalita?

Estetický prožitek: Co je to estetický prožitek či situace? Co je to estetický postoj, estetická distance? Jak vzniká estetický objekt?

Krása a další kategorie estetiky: Proč je krása významnou estetickou kategorií a proč je dnes nahrazována jinými kategoriemi a kterými? Jak estetika definuje krásu?

2. Současná anglosaská estetika

Definice umění, institucionální analýza umění, artworld. Arthur Danto, Morris Weitz, George Dickie.

3. Filosofie umění

Friedrich Nietzsche – dionýský a apollinský princip. Zrození tragédie z ducha hudby.

4. Filosofie médií

Pojem média, médium jako extenze, média a technika, médium jako záznamový prostředek, dějiny médií, současné mediální prostředí, medialita, nová média.

5. Obecná teorie umění

Rozdíl mezi teorií umění a estetikou. Umělecké dílo vs. estetický objekt. Současný umělecký provoz. Autor, umělecké dílo, vnímatel, kurátor, umělecké instituce.